

TIEDOTUKSIA

Kveenitutkijat koolla Raisissa

Lokakuun 25. - 27. päivänä järjesti Norjan Tiedeakatemian Humanistinen toimikunta (Norsk Allmenvitenskapelig forskningsråd/Rådet for humanistisk forskning) Pohjois-Norjassa, Nordreisan kunnassa seminaarin, johon oli kutsuttu ne kieli- ja perinnetieteen tutkijat, jotka ovat työssään keskittyneet tutkimaan pohjoisnorjalaista suomalaisperäistä kulttuurivähemmistöä, ns. kveenejä. Seminaari liittyi NAVF:n laajempaan tutkimusprojektiin, jonka nimi on "Samisk og kvensk - språk, historie og kultur" ja jonka yhteydessä on jo pidetty kaksi seminaaria. Kun näiden seminaarien keskusteluteemat olivat käsitelleet lähinnä saamelaisen vähemmistön tutkimusongelmia, haluttiin norjalaisten ja suomalaisten tutkijoiden toivomusta noudattaen tällä kertaa keskittyä nimenomaan kveenivähemmistön kulttuuritutkimuksen ongelmiin.

Professori **Einar Niemi** Tromsan yliopistosta avasi seminaarin ja toi sille tervehdyksen Norjan tiedeviranomaisilta. Hän totesi, että suomalaiset ja norjalaiset perinnetieteilijät tekevät nyt ensi kertaa yhteistyösopimukseen perustuvaa humanistista tutkimusta. Tämän vuoksi on työlle asetettu ehkä liikaakin ennakko-odotuksia, mutta toisaalta sille on myös pyritty ohjaamaan toimintaedellytyksiä tavanomaista enemmän sen koeluonteisuuden vuoksi. Tähän mennessä näyttää yhteistyö eri tutkijoiden ja tutkimuslaitosten välillä kehittyneen hyvin: tutkimusten nyt lähestyessä raportointivaihetta selviää lopullisesti tämän laatuisen yhteistyön edut ja myös haitat.

Suomen Akatemian humanistisen toimikunnan terveiset esitti tutkija **Lassi Saresalo**, joka niin ikään totesi käynnissä olevan

yhteistyön merkittävyyden tulevaisuutta varten. Hänen mukaansa laitostason yhteistyömuodoissa olisi vielä kehittämisen mahdollisuuksia, mutta nykyisen kaltainen tutkimuksen rahoitusjärjestelmä aiheuttaa yhteistyölle selviä hallinnollisia esteitä.

Kveenien kielen tutkimus

Seminaarin työskentely jakaantui kolmeen asiaryhmään: kielitieteelliseen, perinnetieteelliseen ja historialliseen. Tutkija **Marjut Aikio** Suomen Akatemiasta käsitteli esitelmässään Pohjoiskalottia monikielisenä alueena ja esitti sekä saamelaisia että kveenejä koskevien esimerkkien avulla, kuinka hankala on käsitellä yksilötason etnisyyden määrittämistä nimenomaan kieleen perustuen. Monikielisillä alueilla kieli on vain yksi kriteeri etnisyyden määrittämisessä, eikä sen kautta välttämättä saada selville sitä primääriä viiteryhmää, johon ihminen tuntee samastuvansa ja johon hän haluaa samaistua. Aمانuensi **Anna-Riitta Lindgren** Tromssan yliopistosta kävi läpi kielitieteellisen tutkimusprojektin materiaalista tehtyjä osa-analyyssejä ja päätyi esityksessä näkemykseen, jonka mukaan eri kveenyhteisöissä varsin homogeeniselta lähtötasolta liikkeelle lähtenyt kielellinen erikoistuneisuus on johtanut useisiin paikallisiin murrevariaatioihin, jopa niin, että voidaan selvästi puhua kveenien paikalliskielestä. Toki murteiden muuttumisessa ja kielen sopeutumisessa uuteen ekologiseen ympäristöön voidaan nähdä myös kokonaiskulttuuria ja sen muutosta heijastavia tekijöitä, mutta tutkimuksen kannalta kiintoisiksi nousevat nimenomaan mainitut paikalliset "alamurteet".

Professori **Heikki Paunosen** (Tampereen yliopisto) esitys käsitteli Lindgrenin esitykseen hyvin liittyen sitä murretaustaa, joka oli vallitsevana kveenisiirtolaisuuden eri vaiheissa, lähinnä 1700-luvulla ja 1800-luvun puolivälissä.

Eira Söderholm Tromssasta ja **Irene Andreassen** Altan aluekorkeakoulusta esittelivät käynnissä olevia kielitieteellisiä tutkimuksiaan. Söderholm selvitti alkanutta monikielisen alueen paikannimistön keruuta ja Andreassen tutkimustaan kveenikielestä eräissä kalastukseen ja ruokatalouteen liittyvissä erityistilanteissa.

Historiallista ja rakennuskulttuuria koskevaa tutkimusta

Varsinaista kveeniväestön taustahistoriaan liittyvää tutkimusprojektia ei yhteistyösovimuksen puitteissa ole käynnissä. Tämä johtuu lähinnä siitä, että pohjoisnorjalainen paikallishistoriallinen tutkimus on selvittänyt asiaa "merellisestä" näkökulmasta, vastaanottajien kannalta varsin hyvin ja koska myös suomalainen historiantutkimus on vuosikymmenien saatossa luonut varsin hyvän kuvan tämän siirtolaisuuden historiallisesta kulusta. Oulun maakunta-arkiston johtajan **Samuli Onnelan** käynnissä olevaa tutkimusta muuttajien lähtöalueista esiteltiin myös seminaarissa. Professori **Einar Niemi** puolestaan tarkasteli "kveeni"-nimitystä ja totesi varhaisimpien selvitysten täydennykseksi sen nykyisin muuttuneen varsin pitkälle sisäryhmäkäsitteeksi. Vielä kymmenkunta vuotta sitten kveeni-käsite oli norjalaisten aliarvioima nimitys suomalaisperäiselle vähemmistöryhmälle. Tämä asenne oli kehittynyt norjalaisen kansallisuuspolitiikan myötä 1800-luvun lopulla ja sai huippunsa 1900-luvun alun norjalaistamispolitiikassa. Nyt ovat kveenit kuitenkin havahtumassa kulttuuriseen olemassaolonsa ja ovat samanaikaisesti ryhtyneet käyttämään omaa ryhmänimeään, johon liittyy nykyään positiivinen, omaa identiteettiä arvostava lataus.

Konservaattori **Håvard Dahl Bratrein** esitti historiallisiin dokumentteihin pohjau-

tuvan mielenkiintoisen kronikan Isovuonon perukassa asuneesta Mikkel Kveenistä (Olsen), joka oli rikas ja mahtava kauppias omana aikanaan: mielenkiitoinen pienkuva eräeseen kveenityyppiin.

Rakennushistoriasta kuultiin ja nähtiin kaksi esitystä. Professori, arkkitehti **Jorma Huusko** Oulusta kävi läpi Pohjois-Suomen rakennustyyppien historiaa ja muuttumista ja tätä esitystä täydensi Pohjois-Tromssan arkkitehdin **Ingebjörg Hagen** esitys suomalaisperäisen rakennuskulttuurin näkymisestä Ruijan asutuspisteissä. Sodan tuottamista tuhoista huolimatta Ruijassa lienee vieläkin riittävästi materiaalia laajemmankin rakennushistoriallisen tutkimuksen läpiviemiseksi ja suomalaisen siirtolaisuuden osuuden selvittämiseksi siinä: rakennushistoriallisia esityksiä tuki miellyttävällä tavalla viimeisenä kokouspäivänä tehty ekskursion Raisinlaakson suomalaisalueille.

Perinnetieteellistä tutkimusta

Turkulainen **Lassi Saressalo** käsitteli esitelmässään folkloristisen tutkimushankkeen materiaalikokonaisuuksia ja otti tarkemman esittelyn kohteeksi erään sen osa-alueista: kansanuskon. Viitaten käynnissä oleviin pro gradutöihin hän hahmotteli kveenien uskomusperinteen muutosprosesseja, joiden hän katsoi olevan osa laajempaa yhteiskunnan rationaalistumisprosessia. Hän totesi mm, että osa uskomusperinteestä ei koskaan siirtynyt yli tuntureiden Ruijaan, osa taas korvautui varsin nopeasti norjalaisella aineksella. Joku osa perinteestä siirtyi mukana ja muodosti vallitsevan suomalaisen kokonaisuuden keskellä norjalaista perinnemaailmaa. Jotkut kveenien uskomusperinteen elementit ovat puolestaan suoraa lainaa norjalaisilta. Suuri kysymys, johon opiskelijat töissään joutuvat vastaamaan kukin oman aineistonsa perusteella on yksinkertaisesti: Miksi? Työt muodostavat kokonaisuuden, jossa voidaan soveltaa folkloristiikan uusia paradigmoja, mutta samalla myös kehittää vanhoja tutkimusnäkökulmia.

Tutkija **Venke Olsen** Tromssan Museosta

esitteli perinnemateriaalien perusteella itäisen ja läntisen kveenialueen ominaispiirteitä ja päätyi peräänkuuluttamaan laajan etnologisen tiedoston keräämistä tutkimusalueelta. Tämä herätti hieman hämmennystä; olihan se juuri ollut norjalaisen perinnetieteellisen osapuolen keskeinen tehtävä yhteistyöprojektissa.

Folkloristisen tutkimuksen eräänä osaluueena esitteli tutkija **Tuula Kantola** Turusta käynnissä olevaa kveenien kansanmusiikkiperinteen keruuta ja tutkimusta. Tätä työtä tekevät yhdessä Turun yliopiston kulttuurientutkimuksen laitos ja Nordnorsk Folke-musikksamling Tromssasta. Suuren keruutyön tutkimusta varten on tehnyt sodankyläläinen **Matti Yli-Tepsa**. Hänen perustavaa laatua olevasta keruustaan on tutkijoiden helppo jatkaa ja viedä työtä yhä tutkimuksellisempaan suuntaan.

Toisen kansanmusiikkia käsittelevän esityksen piti norjalainen tutkija **Ola Graff**, joka puolestaan hahmotteli kansanmusiikin keruun ongelmia suomenkielisessä yhteisössä, itse norjaa puhuen. Hän esitti myös näytteitä kentältä kerätyistä lauluperinteistä ja siitä sovitetusta "uudesta" kansanmusiikista.

Seminaarin yhteydessä oli järjestetty mahdollisuus projektin materiaalia käyttävien pro gradutöitä tekevien opiskelijoiden tapaamiseen. Suomesta olivat humanistisen toimikunnan tuella seminaariin matkustaneet HuK:t **Pasi Enges**, **Altti Koivisto** ja **Salla Taavetti**, jotka täällä ensi kerran saivat verrata omia tutkimuslähtökohtiaan muiden tutkijoiden ja norjalaisten magistergrad-opiskelijoiden kanssa.

Työntäyteisen viikonlopun kruunasi vielä tutkimusprojektien tutkijoiden sisäinen kokous, jossa keskusteltiin yhteistyön jatkomahdollisuuksista ja keskityttiin myös eräseen keskeiseen teoreettiseen, kentällä jo käytännöllisperäiseen kysymykseen: "Millainen vähemmistöryhmä kveenit ovat?" Tee-

masta alusti Lassi Saressalo.

Tutkimusta ja vähemmistökysymyksiä

Professori **Einar Niemi** nosti seminaarin lopuksi esiin sen positiivisen ja yhteistyöhakuisen hengen, joka Raisissa oli vallinnut. Hän totesi itse historian tutkijana olevansa erittäin tyytyväinen kieli- ja perinteentutkimuksen tähänastisiin tuloksiin ja piti tutkimuksen ja kentän yhteistyön ansiona sitä, että huolimatta aineistollisista ja metodologista eroavuuksista kaikki seminaarissa esityksensä pitäneet olivat koko ajan puhuneet samasta asiasta: suomalaisperäisen kulttuurin muuttumisesta Pohjois-Norjassa kveenikulttuuriksi.

Tätä tutkimuksellista näkemystä tukivat seminaariin osallistuneet ruijansuomalaiset, kveenit itse. Monissa puheenvuoroissaan he toivat esiin näkemyksensä siitä, että kveeneille norjalaisina on saatava sama oikeus, mikä kaikilla muillakin norjalaisilla on: oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin. He olivat valmiit kokoamaan hajanaiselta kveenialueelta työryhmiä, jotka väestön omin ehdoin lähtisivät liikkeelle identiteetin vahvistamistyöhön. Konkreettisenä esimerkkinä tästä tuotiin esiin ajankohtainen kysymys suomen kielen mahdollisuudesta olla opettajiksi valmistuvien pätevyyttä lisäävä kieli. Tämä mahdollisuus oli juuri esitetty poistettavaksi. Toisena konkreettisenä esimerkkinä norjalaistamisprosessin jatkumisesta todettiin se, että norjan koulujen oppisisältösuunnitelmista oli juuri poistettu viimeinenkin maininta kveeneistä; maininta, joka oli antanut ennen edes pienen oikeutuksen olla olemassa. Seminaarilaiset allekirjoittivat yksityishenkilöinä näihin kysymyksiin liittyvät kannanotot.

Lassi Saressalo.